

питал. Като прочетох туй убийствено заради мене писмо, зех та му писах и молих, за да ми отпусне, защото не съм дошъл с някоя лоша цел в Прага и че не искам повече благодеяние отколкото ми дават. На туй писмо не ми отговори, защото той, т.е. Г. Ковачев вече писал на общината, за да ма неиздържава и остана при думите си. И тъй почитаеми Благодетелю! Аз останах без издържание за любовта на г-н Ковачова, който без да пита и размисли ма фърли в най-голяма бедност и нещастие. Но като се надявам както аз тъй също и другите в Прага българи на Вас, чи нещете ма остави, за да пропадна в чужд и непознат свят, то аз Ви покорно моля за помощ, от която зависи цялата моя бъднина."

В края на писмото Берковски съобщава на Хитов броя на учениците българи в Чехия: "В Прага са 12 ученици и момиче от Тулча, а в Табор 54 души и 1 момиче от Панагюрище."

В послеписа на това последно писмо има няколко реда и от Георги Бенев от Стара Загора, при когото живее Берковски и който споделя храната си с него. Бенев пише следното на войводата Хитов: "Почитаеми бай Панайоте! Най-важното нещо, за което мисля, че трябва да Ви явя е злочестото положение на Петра и големите му страдания като е останал пак без издържание. Нямам съмнение, че щом ся известите, Вие ще побързате да му спомогните с истинородителска щедрост. Петър е способен и ако се изучи ще ползва отечеството ни, па затова заслужава вашето благодеяние. Честитя Ви настъпающата Нова година и горещо моля Бога да Ви помогне час по преди да постигнете най-сладките ни общи надежди и желания - освобождението на мила България."¹³

Поради липса на средства след завършването на VI клас в Прага, Берковски е принуден да се завърне в България през 1872 г. и желанието му е било да учителствува в родния си град Лом. Управителят на Ломската българска община Йончо Тончев е знаел за закрилата и помощта на Панайот Хитов към Берковски, както и за неразривните духовни връзки между Берковски и ломския патриот от 1868 г. Димитър Ангелов и затова попречил на Берковски да учителствува в Лом. След около двумесечно пребиваване в Цариград през лятото на 1872 г. Екзархията препоръчва Берковски за учител в Пловдив, за където той се упътва в края на август. Вместо в Пловдив, по стечение на обстоятелствата и по една случайност, Берковски остава в Хасково, за да удовлетвори желанието на хасковци от достоен учител.

След покушението срещу хаджи Ставри през пролетта на 1873 г. Петър Берковски заедно с останалите членове на Хасковския революционен комитет е изпратен на вечно заточение в Диарбекир. От Диарбекир всъщност е и последното му писмо до Панайот Хитов с дата 20 февруари 1875 г. Писмото е изпълнено с благодарствени слова към прославения войвода и благодетел "... където и да съм, даже и в дъното на Плутоневото царство или в бездните на варваризма - пише му той, - осещам се крайно задължен с неизказана благодарност към Вас. Но, като сравня целта на неуморимите Ви старания с положението ми - "Вечно заточение" - то аз се считам за най-злочест на света, защото, както Вашите тъй и моите